

Invaasio- elokuva moninäkö- alaisena media- historiana

Kimmo Ahonen: Kylmän sodan pelkoja ja fantasioita. Muukalaisten invaasio 1950-luvun yhdysvaltalaisessa tieteis elokuvassa. Turun yliopiston julkaisu C 361, 2013. 470 s.

Kimmo Ahosen yleisen historian alaan kuuluva väitöskirjatutkimus *Kylmän sodan pelkoja ja fantasioita: muukalaisten invaasio 1950-luvun yhdysvaltalaisessa tieteis elokuvassa* kirjoittaa uusia lehti suomalaiseseen tutkimukseen. Tutkimuksen aineistona on nimittäin suuri joukko amerikkalaisia elokuvia yli viidenkymmenen vuoden takaa.

Ahonen muotoilee aiheekseen ”1950-luvun Yhdysvaltain kulttuuriset pelot ja toiveet sekä niiden ilmenemismuodot tieteis elokuvan lajityypissä”. Tutkimuksen alaksi hän tarkentaa kylmän sodan kulttuurihistorian, jossa tärkeimpänä lähdeaineistona ovat ”avaruusmuukalaisten kohtaamista käsitte-

levät tieteis elokuvat”. Yli sadan tieteis elokuvan joukosta tärkeimmäksi lähdemateriaaliksi valikoituu 40 elokuvaa, minkä lisäksi referenssiaineistona käytetään monia muita elokuvia. Lähdeaineistona käytetty yhdysvaltalainen alkupe-raisaineisto on suomalaisittain ainuekteraisen laaja, ja se on sitä myös verrattuna kansainväliseen tutkimukseen. Nämä aineistot Ahonen hallitsee erinomaisesti.

Ahosen tutkimus liittyy kahteen, käytännössä varsin harvoin kohdanneeseen traditioon. Ne ovat kylmää sotaa käsitellyt Yhdysvaltain kulttuurihistorian tutkimus ja kylmän sodan elokuvien tutkimus. Ei tuota suurempia vaikeuksia nähdä muitakin aloja, joille tutkimus varsin helposti lukeutuu. Se on mitä suurimmassa määrin mediahistoriaa ja historiallista elokuvatutkimusta.

Ahonen käyttää itse tutkimuksensa metodista puhuessaan termiä ”moninäkökulmaisuus”. Työssä hyödynnetäänkin omaperäisesti rinnakkaisia ja vaihtoehtoisia ajatelu- ja tutkimustapoja. Tutkimuskysymys on rajattu niin taitavasti, että eri metodit ja niiden mukanaan tuomat filosofiset, aatehistorialliset ja muut näkökulmat eivät joudu ristiriitaan keskenään. Ahonen osaa käyttää metodeitaan oikein. Tämä on historian tutkimuksen rikkautta: tutkija ei voi etukäteen sitoutua varsinkaan intermediaalisuutta painottavissa tutkimuksissa menetelmiensä ja jumittua niihin, niin kuin teorialtaan tarkemmilla ja metodeiltaan tiukemmilla tieteenaloilla voi pahimmillaan käydä.

Tutkimuksen luonteen ollessa mediahistoriallinen on selvää, että sen keskiössä on konteksti. Tutkimuksen kohde laajenee instituutioiden välinehistoriallisen tutkimuksen ulkopuolelle ohjelmasisältöjen ja erilaisten genrejen tarkasteluun, mitä nykyisin nimitetään mediahistorian puitteissa monikomuotoisesti mediahistorioiksi.

Kylmän sodan kontekstin laaja tarkastelu viittaa siihen, että kyse voisi olla myös viestinnän historiasta (*communication history*), jolle on ominaista tiedotusvälineiden tarkastelu laajassa kulttuurisessa kontekstissaan. Ero mediahistorioiden ja viestinnän historioiden välillä on juuri kontekstin käsittämässä: viestinnän historia ymmärtää velvollisuutensa laajentaa kontekstia pidemmälle kuin mediahistoriat. Tätä rajanvetoa Ahonenkin impliittisesti käy.

Viestinnän historiassa tavallinen käsite on intermediaalisuus, toisin sanoen se, miten tiedotusvälineet ovat suhteessa toisiinsa. Käsitteen hyödyllisyys on siinä, että kun viestintien välisten suhteiden historialliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kontekstit ymmärretään entistä paremmin, sen avulla voidaan ymmärtää paremmin myös median historiallista muutosta. Viestintävälineisiin liittyvät merkitykset rakentuvat siten vuorovaikutuksessa yhteiskuntaan ja muihin medioihin. Tämä ajatusmalli soveltuu nähdäkseni hyvin myös niihin historiallisesti kontekstioiviin tutkimuksiin, mistä tässäkin väitöskirjassa on kyse.

Elokuvatutkimuksen näkökulmasta Ahonen ottaa esille lajityypit eli genret, tässä intermediaalisesti ymmärretyyn science fictionin, siihen liittyvän scifi-elokuvan eli tieteis elokuvan, ja sen alalajin eli invaasioelokuvan. Juuri tässä intermediaalisuuden käsite on parhaimmillaan, sillä tutkija osoittaa ja näyttää erinomaisesti invaasioelokuvien intertekstuaaliset suhteet muihin scifi-julkaisuihin. Käytännössä tämä tarkoittaa lähteenä käytettyjä tieteis kirjallisuutta, tietesarjakuvia ja science fiction -televisiosarjoja. Eikä huomiotta jää ilmiön kontekstuaalinen suhde ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin, missä yhteydessä erityisesti poliittinen konteksti saa painoarvoa. Käsikirjoitusten ja lopullisen elokuvan välinen analyysi

saa voimaa elokuvatutkimuksen keinoista, jotka Ahonen osoittaa hallitsevansa yhtä hyvin kuin perinteisen historiallisen lähdetutkimuksen, nootitusta myöten.

Monet metodit, jotka johtavat rinnakkaisiin käsittelytapoihin, luovat tietysti ongelmia pyrittäessä mahdollisimman sujuvaan esitykseen. Pahimmat karikot Ahonen on väistänyt taitavasti työn onnistuneella rakenteella, tekstin loogisella etenemisellä ja erinomaisella otsikoinnilla, joka tällaisenaan saa toimittaa jopa lukukohtaisen kysymyksenasettelun virkaa. Kritiikkiä voidaan esittää siitä, että laajan kontekstin tasolla kylmän sodan historian tutkimus ja kylmän sodan propagandan tutkimus olisivat voineet antaa tutkimustuloksiaan, esimerkiksi periodisoiteja, jotka olisivat varsin laajaksi kasvaneessa esityksessä selkeyttäneet kokonaiskuvaa. Puute ei ole vakava, sillä yleisesti Ahonen kyllä selvittää mainiosti mediahistoriallisen esitystavan vaatimalla tavalla ja asianmukaisissa kohdissa Yhdysvaltojen virallisen ulkopoliittikan, maan sisäpolitiikan ja kansainvälisten suhteiden kulkua.

Ahonen osoittaa invaasioelokuvien temaattisen kirjon laaja-alaiseksi: ne on tehty kekseliäästi ja vivahteikkaasti kuvaamaan ihmiskunnan kohtaamista erilaisen tai vieraan elämänmuodon kanssa. Kohtaamisessa on painottunut uskontaistelu ja uhkakuvina ovat olleet kollektivismi – individualistisen yksilön ja kasvottoman joukon tai tunteettoman muukalaislauman välinen ristiriita – ja ateismi. Invaasioelokuvat ovat liittyneet kiinteästi aikalaiskeskusteluihin ja tekoajan ajankohtaisiin teemoihin, esimerkiksi ufoihin ja kylmän sodan tuhoskenaarioihin, vaikka poliittiset uhat eivät olleet useinkaan päällimmäisenä. Elokuvien trailerit osoittautuivat enemmän uhkakuvia käyttäviksi kuin varsinaiset elokuvat, jotka eivät myöskään olleet niin kriittisiä kuin tieteiskirjallisuus

ja tieteissarjakuvat. Yhteys 1930-luvun hirviöpainotteiseen tieteiskirjallisuuteen oli kuitenkin selvä.

Kylmän sodan kulttuurihistoriaan Kimmo Ahosen tutkimus tuo laajuutensa ja pioneeriluonteensa myötä runsaasti uutta tietoa. Sitä voivat jatkossa hyödyntää historia-tieteiden eri alojen lisäksi myös media- ja viestinnän historian tutkijat. Tutkimuksen käytännön merkitys on kylmän sodan pelkoihin ja fantasioihin liittyvän uuden tulkinnan esittämisen lisäksi siinä, että se luo metodologisesti siltaa mediahistoriaksi nimetyn yleiskäsitteen alle soveltuviin tutkimusaloihin. Moninäköalaisen periaatteensa mukaisesti tutkimus hyödyntää oivallisesti aiempaa tutkimusta, mutta tekijä on kriittinen ja esittää kantansa rohkeasti niin yksityiskohdissa kuin yleisemminkin.

– JARI SEDERGRÉN